

<https://doi.org/10.15407/ukrmova2025.03.055>
УДК 092+81,16Бурячок

З.Г. КОЗИРЕВА, кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник
відділу лексикології, лексикографії та структурно-математичної лінгвістики
Інститут української мови НАН України
вул. Михайла Грушевського, 4, м. Київ, 01001
E-mail: zinaidakozyreva@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6880-3067>

І.А. САМОЙЛОВА, кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник
відділу лексикології, лексикографії та структурно-математичної лінгвістики
Інститут української мови НАН України
вул. Михайла Грушевського, 4, м. Київ, 01001
E-mail: irysamojlova@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-4253-0080>

ВІРНІСТЬ УКРАЇНІ Й РІДНІЙ МОВІ НА ПЕРЕХРЕСНИХ СТЕЖКАХ ЖИТТЯ

...Кожний учений мусить бути зразком
доброго знання своєї літературної мови.
Учений-мовознавець мусить усі сили свої
віддавати найперш на створення всенаціо-
нальної літературної мови...

І. Огієнко

*У статті схарактеризовано внесок Андрія Андрійовича Бурячка в лексикологію, лексикографію, орфографію, зокрема у створення українського правопису, в історію української мови, лінгвокультурологію та в удержавлення української мови. Наголошено на непромінальний теоретичний та методологічний актуальності його праць, присвячених вивченню тематичних груп української лексики — назв спорідненості та свояцтва, назв політичних відносин між державами і народами. Підтримано слушність використання в його працях термінового словосполучення **соціально-політична лексика** на відміну від словосполучення **суспільно-політична лексика**.*

Ключові слова: Бурячок Андрій Андрійович, тематична група лексики, назви спорідненості та свояцтва, соціально-політична лексика, історична лексикологія, українська лексикографія, український правопис.

Цитування: Козирєва З.Г., Самойлова І.А. (2025). Вірність Україні й рідній мові на перехресних стежках життя. *Українська мова*, 3 (95), 55—71. <https://doi.org/10.15407/ukrmova2025.03.055>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Статтю опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

24 серпня 2025 року минуло 100 років із дня народження доктора філологічних наук, професора Андрія Андрійовича Бурячка. Він пишався тим, що День Незалежності України припав саме на його день народження. А.А. Бурячок понад пів століття свого життя присвятив науковій діяльності у відділі лексикології та лексикографії Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР (нині — НАН України), від 1991 року — Інституту української мови НАН України (із 2017 року структурна одиниця Інституту має назву — відділ

лексикології, лексикографії та структурно-математичної лінгвістики). Епіграф із праці вченого-українознавця, історика, мовознавця, політичного діяча, діяча української культури, духовної особи І. Огієнка (митрополита Іларіона) «Наука про рідномовні обов'язки» (Огієнко, 1936) винятково точно характеризує постать А.А. Бурячка. 1996 року він став одним із перших лавреатів премії імені Івана Огієнка, заснованої в 1995 році. Її присуджують діячам у галузі літератури, культури, мистецтва, науки, освіти, громадської, політичної та духовної діяльності.

А.А. Бурячок народився в селі Ощеві Грубешівського повіту, тепер Люблинського воєводства в Польщі (Інститут мовознавства; Плющ, 2007; Панич, 2016). Із рукописної автобіографічної довідки (Матеріали архіву) дізнаємося, що він 1939 року закінчив 6 класів польської народної школи в селі Долобичеві. Під час гітлерівської окупації Польщі в 1940—1941 роках навчався в гімназії міста Белза, у 1941—1944 роках навчався в гімназії міста Сокаля (нині — у Шептицькому районі Львівської області), де закінчив сім класів. До 1951 року воно було польським містом у складі Генеральної губернії, а потім його приєднали до території Радянського Союзу. Як зазначив Андрій Андрійович, після утворення Польської Народної Республіки його рідна земля Холмщина ввійшла до складу ПНР. 1944 року він вступив до ліцею міста Белза, у якому провчився лише до весни 1945 року через політичні події.

1944 року між Польським комітетом національного визволення і урядом УРСР укладено угоду про взаємне примусове переселення українців із Польщі до західних і південно-східних областей України та поляків із Західної України до Польщі. 1945 року А.А. Бурячок разом із батьками змушений був покинути рідну Холмщину і оселитися в Рожищенському районі Волинської області.

У грудні 1945 року він вступив на підготовчі курси Львівського державного (нині — національного) університету імені Івана Франка. Наступного року восени став студентом українського відділення філологічного факультету цього навчального закладу. Після закінчення університету 1951 року за рекомендацією вченої ради вступив до аспірантури Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР. 1955 року Андрій Андрійович захистив кандидатську дисертацію на тему «Назви спорідненості і свояцтва в

українській мові». До серпня 1957 року він працював старшим викладачем кафедри української мови Київського державного педагогічного інституту ім. О.М. Горького (тепер — Український державний університет імені Михайла Драгоманова), а вже з наступного місяця обійняв посаду молодшого наукового співробітника, із грудня 1958 року — старшого наукового співробітника в установі, де підготував і захистив кандидатську дисертацію, — Інституті мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР. Згодом, після утворення в жовтні 1991 року Інституту української мови НАН України, А.А. Бурячок працював у цій установі провідним науковим співробітником практично до кінця свого життєвого шляху, також протягом певного часу поєднував власне наукову працю з керівною посадою завідувача лексичної картотеки як структурного підрозділу відділу лексикології та лексикографії. Варто зазначити, що він був одним з активних ініціаторів утворення Інституту української мови НАН України.

А.А. Бурячок упродовж свого професійного шляху виявив неабияку цікавість до лексичного складу сучасної української мови, історії української мови, укладання словників, а також заявив про себе у викладацькій діяльності, громадсько-культурній роботі з утвердження української мови в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства. Схарактеризуємо основні результати плідної роботи А.А. Бурячка на ниві мовознавства.

А.А. БУРЯЧОК — ДОСЛІДНИК ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Як уже зазначено, А.А. Бурячок захистив кандидатську дисертацію «Назви спорідненості і свояцтва в українській мові» у 1955 році. Керівником дисертації був І.М. Кириченко, відомий український лексиколог і лексикограф, який очолював словниковий відділ Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР (таку назву мав тоді підрозділ установи, завданням якого було вивчення лексики та фразеології української мови й укладання словників різного типу). У 1961 році А.А. Бурячок на основі захищеної кандидатської дисертації опублікував монографію «Назви спорідненості і свояцтва в українській мові» (Бурячок, 1961), відповідальним редактором якої був авторитетний український етимолог та історик мови, пізніше член-кореспондент НАН України О.Б. Ткаченко. У цей період молодий дослідник надрукував низку статей про різні назви родинних стосунків у «Діалектологічному бюлетені» (опублікував «Програму для збирання назв спорідненості і свояцтва в говорах української мови»), збірниках «Лексикографічний бюлетень», «Середньонаддніпрянські говори», «Наукові записки КДП», журналах «Українська мова в школі», «Мовознавство» та ін. виданнях.

Об'єктом аналізу в монографії слугувала лексика на позначення родинних стосунків не тільки в літературній українській мові, а й у діалектах. Андрій Андрійович простежив історію виникнення і розвитку назв, характеризував їх стилістичне використання, семантику, словотвірні можливості. Автор використав близько 132 джерел, серед них матеріали рукописного

фонду Історичного словника української мови, що їх зберігали у відділі мовознавства Інституту суспільних наук АН УРСР у Львові (зараз це відділ української мови Інституту українознавства імені І. Крип'якевича НАН України; в установі створено інформаційну базу, до якої входить каталог матеріалів «Історичного словника української мови»): різні архіви, акти, актові книги, літописи, пам'ятки української літератури XVII—XIX ст., етнографічні збірники, збірники віршів, пісень, українських народних казок, прислів'їв та приказок, інтермедії XVII—XVIII ст., громадсько-політичні журнали, словники (*Лексиконъ славеноросскій і именъ тълкованіе* Памва Беринди, *Словарь української мови* за ред. Б. Грінченка, *Українсько-російський словник* у 6 т. 1953—1963 років (перші два томи), *Словник медичної термінології* (1936), *Словник ботанічної номенклатури (проект)* (1928) та ін.), праці І. Верхратського, твори М. Бажана, С. Васильченка, Марка Вовчка, П. Гулака-Артемовського, О. Гончара, О. Довженка, Г. Квітки-Основ'яненка, І. Котляревського, М. Коцюбинського, Панаса Мирного, М. Рильського, В. Стефаника, Лесі Українки, І. Франка, Т. Шевченка, Ю. Яновського та ін. У книжці наведено окремий перелік населених пунктів, районів та областей, де вживали ті чи ті назви, а також список із 47 мов і діалектів (албанська, готська, грецький аттицький (діалект), давньоруська¹, індоєвропейська, новоперська, санскрит, середньовісхонімецький (діалект), староірландська, старолитовська, старопольська, старослов'янська, хетська та ін.). Прикметно, що у книжці подано карти: *Поширення назв на означення поняття «рідний батько»* та *Поширення назв на означення поняття «рідний дядько»*.

Монографія містить три розділи з підрозділами. Перший розділ «Назви спорідненості по прямій лінії» має три підрозділи: «Назви спорідненості по прямій лінії першого ступеня» [поділений на дві частини — «Назви повної спорідненості» (на позначення понять «рідний батько», «рідна мати», «рідний син» і «рідна дочка») та «Назви неповної спорідненості» (на позначення понять «нерідний батько», «нерідна мати», «нерідний син» і «нерідна дочка»)]; «Назви спорідненості по прямій лінії другого ступеня» (на позначення понять «рідний дід», «рідна баба», «рідний онук» і «рідна онука»); «Назви спорідненості по прямій лінії третього і дальших ступенів» (на позначення понять «рідний батько діда (баби)», «рідна мати діда (баби)», «рідний син внука (онуки)», «рідна дочка внука (онуки)», «рідний батько прадіда (прабаби)», «рідна мати прадіда (прабаби)», «рідний син правнука (правнуки)», «рідна дочка правнука (правнуки)», «предок», «потомок» і «нащадок»). Другий розділ «Назви спорідненості по бокових лініях» складається із чотирьох підрозділів: «Назви першої бокової лінії спорідненості» (на позначення понять «рідний брат», «рідна сестра», «рідний син брата (сестри)» і «рідна дочка брата (сестри)»); «Назви другої бокової лінії спорідненості» (на позначення понять «рідний брат батька (матері)»,

¹ Тут і далі залишаємо авторське вживання терміна *давньоруська мова*. У дослідженнях останніх десятиліть використовують термін *давньокіївська мова* замість традиційного *давньоруська мова* (див., зокрема, Півторак, 2001).

«рідна сестра батька (матері)», «рідний син батькового (материного) брата (сестри)» і «рідна дочка батькового (материного) брата (сестри)»; «Назви третьої бокової лінії спорідненості» (на позначення понять «рідний брат діда (баби)», «рідна сестра діда (баби)», «рідний син брата (сестри) діда (баби)», «рідна дочка брата (сестри) діда (баби)», «рідний син дочки (сина) брата (сестри) діда (баби)» і «рідна дочка дочки (сина) брата (сестри) діда (баби)»); «Назви четвертої і п'ятої бокових ліній спорідненості, а також загальні назви типу *рід, родина, сім'я*». Третій розділ «Назви свояцтва» має три підрозділи: «Назви, що виражають відносини свояцтва між чоловіком і дружиною та її родичами» (на позначення понять «чоловік», «чоловік дочки», «чоловік сестри», «батько дружини», «мати дружини», «брат дружини» і «сестра дружини»); «Назви, що виражають відносини свояцтва між дружиною і чоловіком та його родичами (на позначення понять «дружина», «синова дружина», «братова дружина», «чоловіків батько», «чоловікова мати», «чоловіків брат», «чоловікова сестра»); «Назви, що виражають відносини свояцтва між батьками одружених, між зятями та між невістками» (на позначення понять «батько зятя і батько невістки», «мати зятя (невістки)», «чоловік сестри дружини (чоловіка)», «дружина чоловікового брата» і «дружина брата дружини»).

Таку систему назв спорідненості та свояцтва, відбиту в заголовках розділів і підрозділів книжки, А.А. Бурячок використав, проаналізувавши відповідну групу лексики в опублікованих тоді монографіях і статтях як на матеріалі української мови, так і на матеріалі інших індоєвропейських мов. Він зауважив, що в цих працях зосереджували увагу переважно на поясненні етимології назв, а в пропонованому дослідженні етимологічні екскурси слугують лише допоміжним засобом для глибшого розкриття структури й первісного значення назв (там само, с. 8—9). Істотною ознакою монографії є те, що діалектні факти зібрані за спеціальною програмою, складеною самим дослідником і надрукованою в «Діалектологічному бюлетені», і також частково за «Програмою для збирання матеріалів до Діалектологічного атласа української мови» (там само, с. 9). Це дало змогу авторові визначити територію поширення тієї чи тієї назви, подати фонетико-морфологічні варіанти назви.

У рецензії на монографію знаний історик мови П.Д. Тимошенко тежово, водночас укр. точно, схарактеризував напрями аналізу назв родинних стосунків. Він зазначив, що автор вивчав українські назви в декількох аспектах: 1) порівняльному, виділяючи утворення спільноіндоєвропейські, спільнослов'янські, спільносхіднослов'янські і власне українські; 2) історичному, визначаючи час появи назв, час звуження або розширення їх уживання, розширення значень, появи нових словосполучень; 3) діалектному, з'ясовуючи територіальне поширення назв і їхніх фонетичних та семантичних варіантів; 4) стилістичному, указуючи на образне й переносне вживання назв у розмовній мові, художній літературі, публіцистиці; 5) нормативному, намагаючись простежити закріплення назв у літературному вжитку (Матеріали архіву). Наприклад, на позначення поняття

«рідний батько» А.А. Бурячок проаналізував уживання назв *батько, батьо, батя, тато, папа, отець, няньо, неньо, нянько, дядьо, дедьо, родитель, лельо, лелько* в текстах розмовного та художнього стилів, у діалектних матеріалах, у пам'ятках давньоруської, староукраїнської мови, джерелах народної творчості, простежив походження, визначив еквіваленти в інших мовах, стилістичну нейтральність та експресивність, зміни в семантиці слів з історичного погляду, фонетичні варіанти, похідні *батечко, батенько, батонько, батуньо, батусьо, батіночко, батейко, батир* та ін., а також юстапозиції на зразок *батько (отець)-мати, батько-ненька*.

Прикладом залучення до аналізу не лише однослівних назв, а й конструкцій можуть слугувати назви для позначення поняття «дружина чоловікового брата». А.А. Бурячок зазначив, що це поняття здебільшого виражають конструкції на зразок *чоловікового брата жінка, жінка чоловікового брата, діверова жінка*, рідше — *ятрі(о)вка, діверка*. Він виокремив також синоніми до слова *ятрі(о)вка* в деяких діалектах: *ятруха, ятроха*, демінутивні похідні: *ятрівочка, ятрівонька, ятровочка, ятровонька*.

Дотримуючись обраної схеми виявлення, добору й аналізу тематичної групи слів, А.А. Бурячок констатував, що система назв спорідненості та свояцтва сучасної української мови переважно та сама, що була в давньоруській мові. Водночас на українському ґрунті давньоруська система найменування зазнала деяких змін, як наприклад, заміна видових назв родовими, загальними, вихід з ужитку назв для позначення дальших ступенів спорідненості (*нратетка, великий стрій, малая тетка* та ін.) (Бурячок, 1961, с. 134—135). Глибокий аналіз окремих слів дав змогу А.А. Бурячкові виділити ознаки, властиві саме українській мові. Зокрема, він зауважив, що слова *небіж* і *небога* зі значенням 'племінник' і 'племінниця' характерні лише для української мови, а зі значенням 'убогий (убога)', 'нещасний (нещасна)', 'бідний (бідна)' поширеніші в інших слов'янських мовах (там само, с. 77).

Наступним етапом у науковому й громадянському зростанні А.А. Бурячка стала монографія «Формування спільного фонду соціально-політичної лексики східнослов'янських мов», яка вийшла друком 1983 року (Бурячок, 1983). Ця монографія, а також захищена на її основі в 1984 році однойменна докторська дисертація присвячені порівняльно-історичному дослідженню спільного лексичного фонду східнослов'янських мов. Вона є першим в українському мовознавстві ґрунтовним дослідженням однієї з найбільших й активно поповнюваних тематичних груп лексики, яка сягає своїм корінням глибокої давнини.

Коло питань, що їх А.А. Бурячок порушив та розвинув у книжці, дуже широке, а саме: принципи класифікації соціально-політичної лексики, її зміст, особливості та місце в лексичній системі мови, генетичні й тематичні групи соціально-політичної лексики, обсяг змісту терміна та його характерні ознаки і т. ін. У монографії використано термін *суспільно-політична лексика* для дослідження лексики зі сфери спільного лексичного фонду східнослов'янських мов. Цілком аргументованою стала його пропозиція вживати словосполучення *соціально-політична лексика* замість *суспільно-по-*

літична лексика і соціально-політична термінологія через найточніше окреслений зміст першої назви порівняно з двома іншими. Андрій Андрійович переконливо установив відмінність між словосполученнями *суспільно-політична термінологія* і *суспільно-політична лексика*, які в мовознавчій літературі вживали переважно як синоніми: суспільно-політична термінологія становить лише частину суспільно-політичної лексики як поняття значно ширшого з огляду на «ті істотні відмінності, що існують між термінами й загальноновживаними словами» (там само, с. 13). Більшість визначень, що тоді з'являлися в мовознавчій літературі, не розкривали суті цього поняття, оскільки автори у своїх дослідженнях, на думку А.А. Бурячка, «не враховують складної взаємодії всіх структурних елементів терміна» (там само). Спираючись на присутні ознаки терміна (співвіднесеність його з поняттями в системі певної галузі знань; однозначність у межах тієї терміносистеми, у якій він функціює; обмеженість певною сферою вживання; відсутність емоційно-експресивного та стилістичного забарвлення), Андрій Андрійович визначив термін як слово (словосполуку), зміст якого (якої) розкриває вербальна дефініція, «що є мовним вираженням поняття з певної галузі знань — науки, техніки, соціально-політичного життя, мистецтва і т. ін.» (там само, с. 14—15). Він витлумачив соціально-політичну лексику як «ту частину словника, яку складають назви понять із сфери соціально-політичної та світоглядно-філософської й почасти державно-адміністративної, юридичної, військово-воєнної, загальноісторичної, які семантично тісно пов'язані з політико-ідеологічним життям і діяльністю суспільства» (там само, с. 22).

Актуальність вивчення лексики на позначення понять миру, безпеки, небезпеки війни, примирення, дружніх відносин між державами і народами з плином часу тільки зростає як із суто лексикологічного, лексикографічного погляду, так і з погляду соціолінгвістики. У монографії формування і розвиток соціально-політичної лексики як складника спільного лексичного фонду східнослов'янських мов простежено протягом тривалого проміжку — від часу спільносхіднослов'янської мовної єдності до сьогодення. Багатий фактичний матеріал монографії, що його зібрав А.А. Бурячок із різних джерел — пам'яток писемності, словників (історичних, етимологічних, тлумачних, діалектних), лексичних картотек, — а також значний часовий проміжок і застосування порівняльно-типологічного методу дослідження вможливили вивчення широкого кола питань, серед яких: виявлення джерел і шляхів формування як спільних, так і відмінних рис соціально-політичної лексики, простеження еволюції значень аналізованих слів (розширення / звуження семантики, термінування / детермінування), виявлення запозичень і новотворів, розкриття динаміки й частоти вживання слів на різних етапах розвитку східнослов'янських мов, розкриття словотвірних можливостей і стилістичної функції таких одиниць.

У чітко окреслених за лексико-семантичним принципом чотирьох розділах монографії («Лексика на позначення мирних і немирних відносин між державами, народами», «Лексеми, пов'язані з поняттям загострення політичних відносин та замирення», «Найменування сторін у міждержав-

них відносинах», «Назви відносин між державами, народами в мирний період») автор докладно та всебічно проаналізував фактичний матеріал, висловив цікаві міркування, зробив теоретичні узагальнення та висновки про формування спільного лексичного фонду східнослов'янських мов на різних синхронних зрізах їхнього історичного розвитку.

Визначальною рисою А.А. Бурячка як дослідника є творчий підхід до вивчення теоретичних питань мовознавства та їх розв'язання. Проаналізувавши та осмисливши запропоновані попередниками критерії зарахування слів до спільного лексичного фонду, А.А. Бурячок їх поглибив і удокладнив. Наприклад, Андрій Андрійович переконливо з'ясував, що в опрацюванні цих проблем потрібно спиратися на мовний принцип, а не на логічний чи етимологічний, як цього дотримуються деякі дослідники. Згідно із запропонованою ним класифікацією соціально-політичної лексики за двома ознаками — функційною та семантико-поняттєвою, — у складі соціально-політичної лексики потрібно розрізняти власне соціально-політичні лексеми, термінологічне значення яких сформувалося одночасно з їх появою, і контекстуальні соціально-політичні лексеми, термінологічне значення яких реалізується в певних контекстах, словосполучах. В основі останніх лежать переносно-метонімічні та метафоричні переноси значень загальних слів. За семантико-поняттєвими ознаками всю соціально-політичну лексику поділено на вісім основних тематичних груп, кожна з яких має низку семантичних підгруп.

Залучивши до дослідження багатий фактичний матеріал, А.А. Бурячок зміг простежити спільні й відмінні особливості в динаміці функціонування успадкованих із давньоруського періоду слів на ґрунті староукраїнської, староросійської і старобілоруської мов, визначити спільне й відмінне в їхній семантиці та словотворі, проаналізувати шляхи появи соціально-політичної лексики на різних етапах розвитку східнослов'янських мов, виокремити інновації, що з'явилися у східнослов'янських мовах на різних синхронних зрізах їхньої історії, виявити слова, які збереглися з попередніх століть, а які пасивізувалися чи перетворилися на історизми.

Попри кардинальні зміни в соціальному й політичному житті нашої країни після здобуття нею незалежності багато цікавих, оригінальних і змістовних ідей та висновків, що їх увів до наукового обігу А.А. Бурячок після оприлюднення монографії «Формування спільного фонду соціально-політичної лексики східнослов'янських мов», є цінним внеском у вітчизняну історичну лексикологію та семасіологію, і їх широко застосовують у мовознавчій науці.

А.А. Бурячок разом із колегами В.О. Винником, Л.С. Паламарчуком, Л.Г. Скрипник та співробітниками інших структурних підрозділів Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР брав участь у підготованні четвертої книги «Лексика і фразеологія» колективної монографії «Сучасна українська літературна мова» у п'яти томах як автор розділу «Лексика сучасної української мови з погляду її походження» (Бурячок, 1973, с. 101—150). Він з'ясував питання формування української лексики, зазначивши, що

її найдавніший шар становлять слова, успадковані через праслов'янську та давньоруську мови, з індоєвропейського лексичного фонду. Виділивши один із прошарків індоєвропейського фонду — спільноіндоєвропейський, мовознавець на його ґрунті виокремив кілька тематичних груп українських слів за семантичною структурою, як-от: 1) назви спорідненості та свояцтва (*мати, син, сестра* та ін.); 2) назви органів і частин тіла людини й тварини, деяких їхніх функцій (*око, серце, їсти* та ін.); 3) назви тварин і деяких їхніх продуктів (*звір, свиня, молоко* та ін.); 4) назви рослин і їхніх частин (*дерево, дуб, зерно* та ін.); 5) назви предметів і явищ природи (*сонце, місяць, вогонь* та ін.); 6) назви житла, господарських знарядь і предметів харчування (*двері, віз, сіль* та ін.); 7) назви дій, робіт, процесів (*іти, пекти, орати* та ін.); 8) назви якостей (*довгий, білий, половий* та ін.).

А.А. Бурячок також проаналізував лексику української мови, запозичену з інших мов: старослов'янської, латинської, слов'янських, тюркських, давньогерманських мов, арабської та іранської груп мов, німецької, французької, англійської, італійської та ін. західноєвропейських мов.

Професор був автором низки статей до енциклопедії «Українська мова» (ЕУМ). У них витлумачено не тільки ті мовознавчі одиниці, що вже входили в коло наукового опису А.А. Бурячка у низці праць (зокрема в довідниках з українського правопису), як-от: «Апостроф», «Двокрапка», «Дев'ятки правило», «Дефіс», «Дужки», «Знак питання», «Кома», «Орфографія», «Перенос слова», «Пунктуація», «Розділові знаки», а й присвячені мовознавцям: «Вітковський Веслав», «Пешак Марія Михайлівна», «Рігер Януш».

ЛЕКСИКОГРАФІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ А.А. БУРЯЧКА

Значущим складником наукового шляху А.А. Бурячка стала лексикографічна діяльність. Він узяв участь у всіх словникових проєктах, що їх планували у відділі: тлумачний «Словник української мови» в 11 томах (СУМ), «Словник синонімів української мови» у 2 томах (ССУМ), однотомний тлумачний «Словник української мови» (СУМЖ).

Як відомо, від кінця п'ятдесятих років XX ст. лексикографи Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР розпочали роботу над укладанням «Словника української мови» в 11 т. В.О. Винник у статті «Як створювався академічний тлумачний «Словник української мови» в 11-ти томах» зазначав, що 1958 року після опублікування «Проспекту тлумачного словника української мови» (автор — П.Й. Горещкий) А.А. Бурячок першим з ентузіазмом розпочав укладання словника. У його намірах навіть було укласти повністю перший том, проте незабаром він пересвідчився, що за короткий час така праця не під силу одній людині (Винник, 2012, с. 21). Андрій Андрійович уклав літеру А (повністю), частину літери Б (Б — багнетний) до І т., частину літери З (З — забубоніти) до ІІІ т.; доопрацював і відредагував частину літери В до І т., літери І, Ї, Й, частини літер К, Л і М до ІV т., частини літер Т і Ф до Х т. Робота над словниковими матеріалами передбачала і опрацювання статей після зауважень рецензентів, видавничих ре-

дакторів, і читання версток. Крім того, А.А. Бурячок був членом редколегії в усіх 11 томах і редагував матеріали й на інші літери. У 1983 році він і ще 10 співробітників Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР, члени редколегії та провідні автори словника, — І.К. Білодід (помертньо), В.О. Винник, Г.М. Гнатюк, С.І. Головащук, Л.С. Паламарчук, Л.О. Родніна, В.М. Русанівський, Л.Г. Скрипник, Т.К. Черторизька і Л.А. Юрчук отримали почесне звання Лавреата Державної премії СРСР.

Наступною важливою працею став «Словник синонімів української мови». А.А. Бурячок уклав частину літер В (ваба — відправляти), О (озаглавлювати — орчик), Р (розцвірінькатися — ряхтливий), повністю літери Щ, Ю і Я, також був членом редколегії. В однотомному «Словнику української мови» за ред. В.В. Жайворонка лексикограф працював над літерами Б, Х, Ц і Щ.

На початку 90-х років ХХ ст. А.А. Бурячок очолив групу укладачів (крім нього, до складу ввійшли Л.О. Родніна, Н.П. Романова, Т.В. Хайдер) «Польсько-українського словника» у 3 томах. Він підготував *Проспект до укладання словника*. Окремі рукописні матеріали цієї праці зберігаються в архіві відділу. Роботу над словником провадили разом із фахівцями Інституту славістики Польської академії наук у Варшаві. В останні роки діяльності в Інституті української мови НАН України А.А. Бурячок укладав матеріали до словника мови І.П. Котляревського.

Зацікавлення вченого цією ділянкою мовознавства охоплювали не лише планові завдання. У 1974 році опубліковано словопоказчик «Лексика п'єс та од І.П. Котляревського» за загальною редакцією А.А. Бурячка. Він підготував *Інструкцію до укладання словопоказчика*. До авторського колективу також увійшли А.Т. Залашко, А.О. Рогач і М.Д. Северин.

А.А. Бурячок є автором двох словників власних імен та прізвищ: «Провписного словника імен та найпоширеніших прізвищ» (1996) і «Українсько-російського транслітерованого словника власних імен і найпоширеніших прізвищ» (2001), а також «Універсального російсько-українського словника» (2000), «Словника українських рим» (1979; співавтор І.І. Гурин).

Військові фахівці високо оцінили «Російсько-український словник для військовиків» (1995), укладений у співавторстві з М.Т. Демським і Б.З. Якимовичем. Полковник у запасі П.І. Костюк у статті «Богдан Якимович: що плекаємо, те і маємо» зазначив, що авторський колектив створив найкращий і найповніший на сьогодні словник, який Міністерство оборони України рекомендувало як нормативний і який став «не принагідною, а системною працею в українській військовій лексикографії» (Костюк, 2022, с. 22). Цей словник — помітний поступ в утвердженні української військової термінології. П.І. Костюк наголосив і на тому, що авторський колектив, опрацьовуючи українську редакцію загальновійськових статутів Збройних сил України, затвердив у Стройовому статуті команду «Зброєю — Честь» (військове вітання зі зброєю), яка продемонструвала «недоброзичливостям природню привабливість української військової термінології» (там само). Полковник також зауважив, що створена в ті часи за дорученням

Міністра оборони України термінологічна комісія, до складу якої ввійшли й автори словника, пропонувала вживати словосполучення *Муштровий статут* замість *Стройовий статут*. Прикметно, що А.А. Бурячок переклав із російської мови на українську один із найскладніших розділів Військового статуту — *Муштровий статут*, або *Впоряд*.

Андрій Андрійович підготував і опублікував кілька орфографічних словників: «Орфографічний словник» (1983; для дітей початкових класів середньої школи), «Орфографічний словник учня» (1999, 2001; для школярів початкових класів), «Орфографічний словник» (1995, 2 вид. 1999; 3 вид. 2000; 4 вид. доопрац. 2002; для широкого кола користувачів).

ДІЯЛЬНІСТЬ А.А. БУРЯЧКА В ЦАРИНІ ПРАВОПИСУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

До орфографічних словників, звичайно, дотичні правописні правила. Про активне наукове життя А.А. Бурячка свідчить його плідна робота над підготуванням та виданням нової, третьої (1990), і четвертої (1993) редакції українського правопису (Правопис). Із правописом — кодифікованою збіркою правил — пов'язана ще й досі не розв'язана проблема, навколо якої точилися та ще й сьогодні точаться дискусії. Суперечки із цього приводу зводяться до дилеми: чи можуть мовознавці втручатися в мовне буття, впливати на нього (мовне планування та адміністрування), чи вони є лише його сторонніми спостерігачами й фіксаторами стану мовної практики. Одні наголошують на тому, що мова — це живий організм, система якого перебуває в постійному русі, тому ніякий правописний кодекс не може охопити всього того, що в ній наявне, і встигнути за мовною діяльністю суспільства. Вони зауважують, що потрібно постійно враховувати нове в мові, уточнювати й змінювати деякі елементи орфографії. Інші виступають категорично проти будь-яких правописних змін: «Керувати мовою: кожні 2—3 п'ятирічки змінювати правопис! Культурні нації Європи [Європи] взагалі свого правопису не змінюють» (Сверстюк, 1993, с. 57). Правопис називають «мовною конституцією» (Толочко, 2004, с. 48), «уніформою в армії» і навіть вдаються до його сакралізації, іменуючи «правописним євангелієм» (Рудницький, 1933). Не уникнув образності у своїй доповіді «Про нове та деякі спірні питання в новому виданні Українського правопису» на засіданні Головної ради Товариства української мови імені Тараса Шевченка й А.А. Бурячок. Стверджуючи прагнення кожного народу, який використовує письмо, до усталення його правил і вироблення стабільних норм правопису, він зауважив, що «правопис — це писемний одяг літературної мови, яка вироблялася протягом століть. І чим він зручніший та ошатніший, тим легше ним користуватися, тим вищий мовний рівень культури» (Матеріали архіву).

Історія українського правопису налічує кілька періодів. Перший український правопис нової загальнонаціональної літературної мови, у якому всі правописні варіанти було зведено в єдиний правописний кодекс, з'явився, як відомо, на світ під назвою «Найголовніші правила українсько-

го правопису» у 1921 році (потім на його основі з'явилися значно розширені правописи 1928 і 1933 років відповідно). Новим етапом у правописному врегулюванні стало видання правопису 1946 року. На якості цього видання позначилися важкі воєнні роки, протягом яких письменники й мовознавці створювали цей кодекс, а головне — було вилучено всі правописні надбання періоду українізації 20-х — початку 30-х років ХХ ст., національно-культурного відродження в Україні (Розстріляного Відродження). Наступне видання правопису було здійснене в роки хрущовської «відлиги», 1960 року, хоч сподівання громадськості на розв'язання назрілих правописних проблем виявилися марними.

Нова можливість врегулювати питання правопису згідно з фонетичними та граматичними законами української мови, як згадував керівник групи авторів третього видання правопису А.А. Бурячок, з'явилася під час перебудови — у період демократизації суспільства, відновлення прав, свобод та історичних і культурних надбань українського народу. Він зосереджував пильну увагу на правописних питаннях упродовж усього свого наукового життя. Ще в 1964 році мовознавці А.А. Бурячок, Л.С. Паламарчук, В.М. Русанівський та Н.І. Тоцька опублікували «Довідник з української орфографії та пунктуації» за загальною редакцією А.А. Бурячка (Бурячок, Паламарчук, Русанівський, Тоцька, 1964). Оскільки чинний тоді «Український правопис» (1960) не охоплював усіх правил написання, то в Довіднику відбито не тільки правила, викладені у Правописі, а й ті, яких немає в ньому або дуже стисло викладені. Особливу увагу в Довіднику зосереджено на складних питаннях орфографії, а також на пунктуації. У 1973 році вийшло друком друге, виправлене й доповнене, видання «Довідник з українського правопису», у 1984 році — третє, виправлене й доповнене, видання з такою самою назвою, підготовлені попереднім колективом авторів за загальною редакцією А.А. Бурячка.

Досвід роботи з довідниками став міцним підґрунтям для підготування нового видання правопису, адже перед авторами постало складне завдання: не порушуючи стабільності правопису, надати йому більшої інформативності, скоригувати положення згідно з духом і природою української мови, якомога повніше врахувавши побажання української громадськості. Робоча група у складі С.І. Головащука, Г.М. Колесника і А.А. Бурячка як керівника підготувала проєкт нового видання правопису з розширеними й уточненими правилами попереднього видання та сформульованими новими положеннями, зважаючи на тогочасну мовну практику. Значно вдосконалено та поглиблено правопис складних слів (написання одиниць разом чи з дефісом); доповнено розділ про вживання великої літери; розширено сферу використання флексії **-у(-ю)** в родовому відмінку однини іменників чоловічого роду II відміни, написання в родовому відмінку однини в назвах населених пунктів закінчення **-у**, а не **-а**; відновлено назву кличного відмінка (замість безпідставної назви *клична форма*) й уточнено правила його вживання; у частині про вживання окремих літер і знаків значно повніше висвітлено чергування **у — в**, уведено параграф про чергування варіантів

прийменника **з** — **із** — **зі** (**зо**); додано окремі параграфи про літеру **г** для передавання на письмі глоткового щільного приголосного та про літеру **ґ** для передавання на письмі задньоязикового зімкненого приголосного в українських словах і давніх запозиченнях; передавання чужомовного **h** через **г**, а не **х**; поширено правило дев'ятки на низку географічних назв, у яких здавна іншомовне **i** вимовляли як **и**; скорочено кількість винятків написання подвоєння приголосних в іншомовних словах, зберігши подвоєння лише в тих словах, де усунення одного приголосного спричинилося б до омонімії; сформульовано правило передавати у власних назвах англійський звук **w** через **у**, передавати іншомовну звукосполучку **au** через **ав**; уведено розділ про складні особові імена та прізвища й похідні від них прикметники, у якому подано правила написання їх окремо, разом і з дефісом та ін.

Головна рада Товариства української мови імені Тараса Шевченка в резолюції від 1 квітня 1989 року в основному схвалила запропоновані робочою групою авторів та викладені в доповіді А.А. Бурячка пропозиції щодо нового видання «Українського правопису». Ухваленню такого рішення сприяли виступи членів Головної ради Товариства, матеріали Установчої конференції товариства, численні публікації та листи громадськості з приводу перевидання правопису. У резолюції було рекомендовано Правописній комісії Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні Академії наук УРСР під час остаточного підготування правопису до видавництва врахувати висловлені в доповіді вченого правописні положення. У 1993 році четверте видання «Українського правопису» побачило світ.

ДІЯЛЬНІСТЬ А.А. БУРЯЧКА ЯК ВИКЛАДАЧА, ЛЕКТОРА, ПОПУЛЯРИЗАТОРА ЗНАНЬ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

До кола професійних інтересів А.А. Бурячка входила й викладацька робота. Після закінчення аспірантури Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР, як зазначено вище, він працював старшим викладачем на кафедрі української мови Київського державного педагогічного інституту ім. О.М. Горького. Захистивши кандидатську дисертацію, через кілька років він повернувся до академічної установи. Працюючи вже в Інституті української мови НАН України, А.А. Бурячок одночасно викладав стилістику української мови та історію української літератури в Київській духовній академії та семінарії Української православної церкви Київського патріархату впродовж майже десяти років, також читав стилістику української мови та історію української літературної мови в Міжрегіональному інституті вдосконалення вчителів ім. Б. Грінченка (зараз це Київський столичний університет імені Бориса Грінченка). Досвід роботи науковця над словопоказником творів І.П. Котляревського й іншими лексикографічними працями став у пригоді в керівництві науковою темою з укладання словників мови письменників (періоду від І.П. Котляревського до Т.Г. Шевченка) на кафедрі Донецького державного університету наприкінці 80-х років XX ст.

Від початку своєї роботи в Інституті мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР А.А. Бурячок був активним популяризатором знань з української мови. Він читав лекції з питань культури української мови вчителям, редакційним працівникам газет і журналів, брав участь у радіо- й телепередачах, в організації «Днів науки», у проведенні «відкритих дверей» для студентів вищих навчальних закладів у відділі лексикології та лексикографії Інституту, писав статті до газет і журналів, не тільки сам давав інтерв'ю пресі, а й брав інтерв'ю (у г. «Сільські вісті» від 14.02.1991 р. вміщено інтерв'ю з І.М. Дзюбою, якого висунули на здобуття Державної премії УРСР імені Т.Г. Шевченка (зараз це Національна премія України імені Тараса Шевченка) за книжку «Бо то не просто мова, звуки...»). Андрій Андрійович також виявив свої здібності як перекладач із польської мови. Він переклав оповідання В. Махеека «Шобер у карцері» та С. П'єнтака «Два світи» (опубліковані в журн. «Вітчизна», 1954, № 12), повість відомого польського письменника А. Шклярського «Томек у країні кенгуру» (вийшла друком у 1997 р.).

Однією з улюблених тем студіювання для А.А. Бурячка стала постать І.П. Котляревського, роль письменника в історії української літературної мови, лексичне наповнення його творів. Він був членом ювілейного комітету при АН УРСР для відзначення 200-річчя з дня народження І.П. Котляревського. Ця проблема незмінно перебувала в центрі його уваги впродовж всієї наукової діяльності, про що свідчить не тільки праця над названими словниками, а й низка статей (Тименко, 2015, с. 145).

А.А. Бурячок провадив не лише активну наукову, просвітницьку діяльність, а й громадсько-культурну, суспільно-політичну. Він був членом Центрального Правління Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка, одним з ініціаторів заснування Всеукраїнського товариства Івана Огієнка, згодом заступником голови товариства, організатором низки заходів, присвячених вивченню та популяризації творчості Івана Огієнка. Він також був членом Демократичної партії України (входив до Національної ради партії).

Отже, плідною була наукова, викладацька, просвітницька робота А.А. Бурячка. Цілком заслужено вченому присвячено статті у хрестоматії «Видатні особистості з українського мовознавства» (Навальна, 2016, с. 22–23), в енциклопедії «Українська мова» та в «Енциклопедії Сучасної України». У його монографіях, де проаналізовано тематичні групи назв спорідненості та свояцтва, політичних відносин між державами та народами, теоретично обґрунтовано потребу порівняльно-історичного підходу, із залученням широкої джерельної бази, для виявлення достовірних фактів у динаміці розвитку назв, змін у їхній семантичній, стилістичній, словотвірній характеристиці в певні часові періоди. Ця система аналізу становить цінний ресурс для подальших досліджень різних тематичних груп лексики української мови. Доробок професора з вивчення словникового складу сучасної української мови, історії української мови, лексикографії, правописних питань, стилістики та інших проблем дослідження української мови в колі мов світу має безумовну теоретичну й методологічну значущість, її належно оцінено в сучасних дослідженнях.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

ЕУМ — *Українська мова. Енциклопедія*. (2007). В.М. Русанівський та ін. (ред.). Київ: Видавництво «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана.

Інститут мовознавства — *Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України* — 75, 1930—2005: матеріали до історії (с. 422—423). (2005). В.Г. Складенко (відп. ред.). Київ: Довіра.

Матеріали архіву — *Матеріали архіву відділу лексикології, лексикографії та структурно-математичної лінгвістики, який зберігається в Інституті української мови НАН України в Києві*.

Правопис — *Український правопис*. (1993). Київ: Наукова думка.

ССУМ — *Словник синонімів української мови: у 2 т.* (1999—2000). Київ: Наукова думка.

СУМ — *Словник української мови: в 11 т.* (1970—1980). Київ: Наукова думка.

СУМЖ — *Словник української мови*. (2012). В.В. Жайворонок (відп. ред.). Київ: Просвіта.

ЛІТЕРАТУРА

Бурячок А.А. (1961). *Назви спорідненості і свояцтва в українській мові*. Київ: Видавництво Академії наук Української РСР.

Бурячок А.А., Паламарчук Л.С., Русанівський В.М., Тоцька Н.І. (1964). *Довідник з української орфографії та пунктуації*. Київ: Радянська школа.

Бурячок А.А. (1973). Лексика сучасної української мови з погляду її походження. *Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія* (с. 101—150). Київ: Наукова думка.

Бурячок А.А. (1983). *Формування спільного фонду соціально-політичної лексики східно-слов'янських мов*. Київ: Наукова думка.

Винник В.О. (2012). Як створювався академічний тлумачний «Словник української мови» в 11-ти томах. *Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леонідові Сидоровичу Паламарчукові* (с. 16—27). Київ: КММ.

Костюк П. (2022). Богдан Якимович: що плакаємо, те і маємо. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*, 23, 14—25.

Навальна М.І. (ред.). (2016). *Видатні особистості з українського мовознавства* (с. 22—23). Переяслав-Хмельницький: Видавництво КСВ.

Огієнко І. (1936). *Наука про рідномовні обов'язки*. Жовква: Друкарня ОО. Василян. <https://surl.li/hisxmv> (дата звернення: 17.06.2025).

Панич Г.І. (2004, оновл. 2016). Бурячок Андрій Андрійович. *Енциклопедія Сучасної України*. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. <https://esu.com.ua/article-38231> (дата звернення: 14.05.2025).

Півторак Г.П. (2001). *Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов: міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски»*. Київ: Академія.

Плющ М.Я. (2007). Бурячок Андрій Андрійович. *Українська мова. Енциклопедія* (с. 61). Київ: Видавництво «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана.

Рудницький М. (1933). *Правопис і літературна мова*. <https://zbruc.eu/node/66704> (дата звернення: 07.05.2025).

Сверстюк Є.О. (1993). *Блудні сини України*. Київ: Знання.

Тименко Л. (2015). До 90-річчя Андрія Андрійовича Бурячка. *Лексикографічний бюлетень*, 24, 143—147.

Толочко П.П. (2004). *Несповідимі путі України*. Київ: АртЕк.

Статтю отримано 10.08.2025

REFERENCES

- Buriachok, A.A. (1961). *Terms of Kinship and Affinity in the Ukrainian Language*. Kyiv: Vydavnytstvo Akademii nauk Ukrainskoi RSR (in Ukrainian).
- Buriachok, A.A., Palamarchuk, L.S., Rusanivskiy, V.M., & Totska, N.I. (1964). *Handbook on Ukrainian orthography and punctuation*. Kyiv: Radianska shkola (in Ukrainian).
- Buriachok, A.A. (1973). The vocabulary of the modern Ukrainian language from the point of view of its origin. *Modern Ukrainian literary language. Vocabulary and phraseology* (pp. 101—150). Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Buriachok, A.A. (1983). *Formation of a Common Fund of Socio-Political Vocabulary of East Slavic Languages*. Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).
- Kostiuk, P. (2022). Bohdan Yakymovych: we get what we cherish. *Proceedings of History Faculty of Lviv University*, 23, 14—25 (in Ukrainian).
- Navalna, M.I. (Ed.). (2016). *Prominent Personalities in the Ukrainian Linguistics* (pp. 22—23). Pereiaslav-Khmelnytskyi: Vydavnytstvo KSV (in Ukrainian).
- Ohienko, I. (1936). *The Science of Native Language Duties*. Zhovkva: Drukarnia OO. Vasylilian. Retrieved June 16, 25 from <https://surl.li/hisxmv> (in Ukrainian).
- Panych, H.I. (2004, updated 2016). Buriachok Andrii Andriiovych. *The Encyclopedia of Modern Ukraine*. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. Retrieved May 14, 25 from <https://esu.com.ua/article-38231> (in Ukrainian).
- Pivtorak, H.P. (2001). *The origin of Ukrainians, Russians, Belarusians and their languages: myths and truth about three Slavic brothers from “a common cradle”*. Kyiv: Akademiia (in Ukrainian).
- Pliushch, M.Ya. (2007). Buriachok Andrii Andriiovych. *Ukrainian Language. The Encyclopedia* (p. 61). Kyiv: Vydavnytstvo “Ukrainska entsyklopediia” imeni M.P. Bazhana (in Ukrainian).
- Rudnytskyi, M. (1933). *Spelling and literary language*. Retrieved May 7, 25 from <https://zbruc.eu/node/66704> (in Ukrainian).
- Sverstiuk, Ye.O. (1993). *Prodigal Sons of Ukraine*. Kyiv: Znannia (in Ukrainian).
- Tolochko, P.P. (2004). *The inscrutable paths of Ukraine*. Kyiv: ArtEk (in Ukrainian).
- Tymenko, L. (2015). On the 90th anniversary of the birth of Andrii Andriiovych Buriachok. *Lexicographic Bulletin*, 24, 143—147 (in Ukrainian).
- Vynnyk, V.O. (2012). How Akademik Explanatory “Dictionary of the Ukrainian Language” in 11 volumes was compiled. *Ukrainian and Slavic interpretive and translation lexicography: to Leonid Sydorovych Palamarchuk* (pp. 16—27). Kyiv: KMM (in Ukrainian).

Received 10.08.2025

Zinaida Kozyreva, Candidate of Sciences in Philology,
Senior Researcher in the Department of Lexicology,
Lexicography and Structural-Mathematical Linguistics
Institute of the Ukrainian Language of the National Academy
of Sciences of Ukraine

4 Mykhailo Hrushevskiy St., Kyiv 01001, Ukraine

E-mail: zinaidakozyreva@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6880-3067>

Iryna Samoilova, Candidate of Sciences in Philology,
Senior Researcher in the Department of Lexicology,
Lexicography and Structural-Mathematical Linguistics
Institute of the Ukrainian Language of the National Academy
of Sciences of Ukraine

4 Mykhailo Hrushevskiy St., Kyiv 01001, Ukraine

E-mail: irysamojllova@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4253-0080>

LOYALTY TO UKRAINE AND THE MOTHER TONGUE AT THE CROSSROADS OF LIFE

This article is dedicated to the figure of Doctor of Philological Sciences, Professor A.A. Buriachok, a long-time researcher at the Department of Lexicology and Lexicography of the Potrebniia Institute of Linguistics at the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, and later at the Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine (since 2017, this structural unit has been called the Department of Lexicology, Lexicography and Structural and Mathematical Linguistics). The article considers the contribution of A.A. Buriachok as a scholar in various areas of Ukrainian linguistics: lexicology and lexicography of the modern Ukrainian language, its vocabulary from the perspective of the linguistic units' origins, and language culture.

Special attention is paid to the scholar's monographs "Terms of Kinship and Affinity in the Ukrainian Language" (1961) and "Formation of the Common Fund of Socio-Political Vocabulary of the East Slavic Languages" (1983), which continue to hold undeniable theoretical and methodological significance for contemporary researchers. In these works, A.A. Buriachok offers a comprehensive analysis of the form, semantics, stylistic potential, and functional tendencies of words and expressions drawing on historical monuments of the Ukrainian language, dialectal materials, literary texts, and a wide spectrum of Slavic and non-Slavic languages. Nationally marked terms are further highlighted. The usage of the terminological phrase *socio-political lexis* is argued as distinct from *societal-political lexis*.

The article also describes the scholar's direct involvement in preparing a revised, nationally centered edition of the Ukrainian orthography in 1990 and 1993.

In addition to his academic achievements, Professor Buriachok's active contribution to public and cultural work aimed at the full institutional affirmation of the Ukrainian language is rightly stressed.

Keywords: *Buriachok Andrii Andriiovych, thematic vocabulary group, terms of kinship and affinity, socio-political vocabulary, historical lexicology, Ukrainian lexicography, Ukrainian orthography.*